

פרוטוקול מס' 301

מישיבת ועדת העבודה
מיום ו', ב' בניסן תשל"ו - 2.4.1976, שעה 8.30

נ כ ח ו:

חברי הוועדה:

ש. ארבל-אלמוזלינו - היו"ר
י. ז'. אמיר
מ. גז
ל. דיציאן
מ. דרובלס
ה. זיידל
י. יודין

מוזמנים:

ו. ברבוי - האוניברסיטה העברית
ד. כהן - אוניברסיטת בן-גוריון
מ. ברקוביץ - משרד הקליטה
מ. אשל - מועצה לאומית למחקר ופיתוח
ג. ג'ורניני - הסוכנות היהודית
ש. שנהר - המרכז לקליטה במדע
א. פז - הסוכנות היהודית
א. הורביץ - משרד הקליטה

מזכיר הוועדה: מ. משולם

רשמה: א. עצמון

סדר היום: הסכנה לפיטורי עובדים עולים חדשים - הצעה לסדר היום של
חה"כ ג. פת.

אני פותחת את הישיבה.

היו"ר ש. ארבל:

הסכנה לפיטורי עובדים עולים חדשים - הצעה לסדר היום של חה"כ ג. פת

אני מקדמת בברכה את האורחים שלנו.
אני רוצה להגיד לכם, כאשר התחלנו לדון בנושא של המדענים וקליטת מדענים ופיטורי מדענים - הנושא הזה התחיל להדאיג אותנו. לא רק בגלל הפרסומים שהיו בעתונות לגבי הסכנה הצפויה לפיטורי מדענים אלא המגמה של ירידה וחוסר שביעות רצון. ועדת העבודה כועדה שנושא הירידה והעליה בתחום טיפולה ובתחום סמכותה מצאה לנכון להקדיש מספר ישיבות לנושא הזה. לשמוע את הגורמים הנוגעים בדבר ולעשות הכל שמדענים כאלה לא יברחו מהארץ ויתרמו לשגשוג הארץ.

בישיבה הקודמת שמענו גורמים רבים שהיו פה ורצינו, בישיבה הזאת, אותם מדענים שלא שמענו לשמוע היום מה בפיהם בנושא הזה. כיצד נוכל לתרום תרומה צנועה ביותר וכך לשמוע את הנושא מפי אלה המופקדים על כך דרך המועצה הלאומית למחקר ופיתוח.

היו טענות שמוסדות מכובדים וחברות שיש ביכולתם לפתח תחומי מדע או שיש בתחום הפעולות שלהם תחומי עבודה כאלה שיכולים לקלוט מדענים והם מייבאים ידע מחו"ל ולא משתמשים באותם הכוחות שיש לנו בארץ על-מנת להפיק מהם את מלוא התועלת הזאת. אנחנו רוצים לטכס עצה כיצד לנצל את הטוב שישנו ולא תמיד להזדקק למוחות מחו"ל כאשר זה ישנו אצלנו. אפילו אם יהיה צורך בתקופה זו או אחרת לעשות הסבות מקצועיות של הפניית מדען למחקר מדעי-שימושי. כלומר, לעשות את הכל על-מנת למצות את מלוא היכולת כדי שהמדענים ישארו איתנו ולא ייהנו מהם ארצות אחרות.

ל. דיציאן:
אני הייתי מבקש מהאורחים שיתייחסו לא רק לבעיה של קליטת עולים חדשים אלא גם לבעיה שהתעוררה בזמן האחרון בנוגע לעולים ותיקים או ילידי הארץ.

מ. אשל:
בכל הנוגע לעלייה ולקליטת מדענים יש להתייחס לשני גורמים: הבעיה שכרגע כואבת שקוראים בעתונות על מקרים מסויימים - כולל שמות - ולפי דעתי הבעיה הזאת מבחינה לאומית קשה אבל לא בעיה כבדה - לפחות מהמספרים שאני יודע - ומר הורביץ יציג את הבעיה של 250 עולים מדענים שהם פרובלמטיים שכרגע הם עובדים אבל מקומות הקליטה שלהם הם לא המקומות הנכונים - מדובר בעיקר על מאות של אנשים במוסדות להשכלה גבוהה. בקנה מידה ממלכתי זה דבר שאפשר להתגבר עליו.

מה יקרה אם תבוא עלייה גדולה מברית-המועצות - וביניהם יש מרכיב גדול של אקדמאים - וכך עלייה מארה"ב. כיצד אנחנו נקלוט את הדבר הזה?

לגבי הדבר הראשון - הבעיות הן למעשה בחלקן לא בעיות כלליות שאין איפוא לקלוט עולים. הינם יש חוסר בחוקרים בענפי תעשייה שונים אבל העולים שיש איתם בעיות אלה עולים שאינם יכולים להיות מופעלים בתעשייה. עולים מומחים בפיזיקה תיאורטית. המדיניות של המרכז היא להפנות עולים כאלה למקומות תעמוקה פרודוקטיביים ששם לא יצטרכו ליפול על שכס הציבור אלא יוכלו לפרנס את עצמם. יש כמה מקצועות כמו פיסיקה תיאורטית או בלשנות שורקמנית יש בעיות של הסבה ולאנשים כאלה יש הד גדול בחו"ל. למשל, בשטח אסטרונומיה השטח הזה בארץ לא הכי

מ. אשל:

מפותח. אנשים במקצועות כאלה קשה למצוא להם תעסוקה. יתכן שבאופן נורמלי אם היתה באה העליה לפני שמונה שנים כאשר האוניברסיטה גדלה היו נקלטים שם. היום האוניברסיטאות נמצאות ברוויה ואינן מסוגלות לקלוט - יש להם בעיה עם האנשים הישראליים וקשה להם למצוא מקומות תעסוקה במקצועות לא מבוקשים.

שנית - אנשים שהם מעבר לגיל 40 להסב אותם זה קשה מאד. להסב איש בן 45 שהוא מומחה לצלשנות - זו בעיה הרבה יותר גדולה. אולי נצטרך לתמוך בהם עוד זמן מה ולעשות אנליזה של הדבר, אולי נצטרך להרחיב מסגרות קיימות כדי שהאנשים האלה ייקלטו.

מאיזה מדינות הם?

ה. זיידל:

מ. אשל:

בעיקר מברית המועצות. כמו-כן יש כמה מקרים מארצות המערב. אני אומר שהבעיה הזאת היא לא בעיה בוערת ולפי דעתי אפשר לפתור אותה. הבעיה היותר קשה זה אם יקרה הנס וייפתחו שערי רוסיה ואז עתידים לבוא אלפי חוקרים - ובסך אוכלוסיית החוקרים בארץ זה 8-10 אלפים איש. מה שיקרה הוא שהמגרכת המדעית שנמצאת במדינה יכולה להיות מוכפלת ואפילו משולשת ויכולה להתהוות בעיה גדולה בקנה מידה גדול. השאלה איך אפשר להסב אותם למקצוע אחר? - לא מדובר בעליית מצוקה, וגם העלייה מברית-המועצות היא איננה עליית מצוקה מבחינה חמרית אלא מבחינה לאומית שהם רוצים להתבטא.

העליה בשנות ה-30 גם לא היתה עליית מצוקה.

ל. דיציאן:

מ. אשל:

עד כמה שאני שמעתי נישלו אז אנשים ממקומות עבודה בגרמניה. הדבר הזה מחייב תכנון לטווח ארוך במקרה שתבוא עלייה גדולה. יש לעשות שני דברים: או להסב אותם. כלומר, שמדען יהפוך למנהל עבודה בתעשייה, אני מסופק מאד אם האנשים יבואו לדבר הזה. השאלה עד כמה ניתן להסב אנשים? - המדיניות היא להסב מינימום כדי שהאנשים יהיו שבעי רצון. במקרה הזה או שצריכה להיות תכנית הסבה בקנה מידה גדול, או שצריך להרחיב פה מסגרות. פרושו של דבר להשקיע במכוני מחקר - והרוסים מעוניינים בזה. עניין של התכנון הזה צריך להיעשות כעת כי מדובר בתקופה של 3 שנים. זה עניין של לימוד הרקע. אם לא נתחיל עם זה כעת אז יהיה קשה לעשות את זה כאשר תבוא עליה.

מה המועצה הלאומית תורמת לעניין הזה?

היו"ר ש. ארבל:

מ. אשל:

המועצה הלאומית תורמת בזה שהיא שותף פעיל בעניין ברכז הקליטה למדע. אנחנו עד עכשיו עוזרים לכוון מדענים איפוא שצריך מבחינה מדעית, נותנים את היעוץ המקצועי. איזה שהוא גוף ממלכתי צריך להטיל על המועצה להכין תכנית לטווח ארוך - בשלב זה עוד לא עשו שום דבר.

האם לא ניסיתם לעורר את השאלה הזאת בפני ראש הממשלה?

היו"ר ש. ארבל:

אינני יודע.

מ. אשל:

ו. ברבוי

האם יש לך מספרים כמה עולים מדענים
עובדים היום על סטיפנדיות של הסוכנות

ואיך להם מקומות קבועים, כלומר, תקן?

ה. זיידל:

היות ואנחנו צריכים להגיע למסקנות אולי
אפשר לשמוע פרטים על המבנה של המועצה,
תפקידיה וכו'. מר משל אמר שהיא לא תכננה את קליטת העליה - שנה המפעל
הלאומי הגדול - זה קצת מפליא. לכן רצוי שנדע מה תפקידה של המועצה כדי
שנוכל להמליץ ולהטיל את הדבר הזה גם על המועצה.

מ. אשל:

אומר שתי מילים על המערכת הכללית. בעקבות
דו"ח ועדת קצ' לסקי הוחלט שהמערכת המדעית
במדינת ישראל תאורגן בצורה מפורדת, כלומר, שכל משרד צריך להיות אחראי
על הפיתוח בתחומו. למשל, משרד מסחר ותעשייה צריך להיות אחראי על פיתוח
תעשייתי, כתוצאה מכך הטילו את האחריות המחקרית בכל תחום על אותו משרד
שהוא אחראי עליו ובאותם מקומות מונו מדענים ראשיים. אחד מהם הוא פרופ'
יעקב יצחק מדען ראשי במשרד מסחר ותעשייה. המועצה נשארה כגוף שהוא יחסית
קטן ממועצת עובדים. אנשי מקצוע כ-20 איש בסך הכל. זה כולל את הדברים:
תאום בין המשרדים השונים, יעוץ לממשלה בעניינים שונים ומוטל עליה קשרי
חוץ מדעיים, תפקיד שהועבר אלינו ממשרד החוץ. המועצה רואה את תפקידה
לעורר שאלות בדברים שונים שאינם מכוסים ע"י המשרדים השונים. לדוגמה:
השירות לאיכות הסביבה, זה תחיל במועצה הלאומית למחקר ולפיתוח עכשיו זה
עבר למשרד הפנים. במשך הזמן היא מוסרת את זה למשרדים השונים. אותו הדבר
לגבי רוב קרנות המחקר, האינקובטור שלהם זה היה במועצה הלאומית למחקר
ולפיתוח. יש לנו חוברת שיש בה בקיצור כל תפקידי המועצה, הסמכויות,
המבנה שלה - אני אדאג להעביר אליכם מספר חוברות.

למשל, יצוא מדעי?

ה. זיידל:

זה נושא גדול.

מ. אשל:מ. גז:

אני יודעת שמדינת ישראל הזדקקה למומחים
מחו"ל ושילמה עבורם הון תועפות כדי להביא
אותם לישראל. האם לא קרה שמצד אחד באים אלינו ומבקשים עבודה ומצד שני
מביאים מומחים מחו"ל - האם אי אפשר לסתום את הפירצה הזאת על-מנת שנוכל
להתאזן בעצמנו?

ל. דיציאן:

אני הייתי רוצה להתייחס לבעיה של התקציב
הכללי לכל המשרדים לאותה המטרה. אני רוצה
לדעת כמה מושקע, כמה זה עולה למדינה בתקציב המדינה כל המערכת הזאת?

מ. דרובלס:

אנחנו יודעים שבזמן האחרון מזמינים כל
מיני פרויקטים מחו"ל. האם למועצה יש מה
להגיד בנושא זה? - האם היא יכולה להגיד לממשלה שמומחים מסויימים נמצאים
בשטח ורצוי להעסיק אותם?

ג. ג'ורנינג:

הבעיה שלנו היא לא העסקה או לא מציאת
פרנסה ללחם ומדרינה, ולא כל הנושא של
הסבה - לא זו הכוונה. פרופסור שעסק בבלשנות בשפה הרוסית במשך 20 שנה
מטרתו לא להגיע לכאן ולעשות הסבה מקצועית. את זה הוא יכול לעשות בכל
מקום. הכוונה היא לקלוט אותו במקצועו. אנחנו חייבים לשנות את כל מהלך
המחשבה של הקליטה. אני אומר שהמטרה שלנו היא לקלוט את המדען, ולא תשוב
מהו מקצועו, ולא תעביר איפוא עומד המקצוע בסולם העדיפות והצרכים של

ג. ג'ורניני:

מדינת ישראל. אם מגיע מדען שצריכים אותו בפרויקטים אז אין בעיה הוא נקלט. לא אלה שמהווים את הבעיה. הבעיה שמתעוררת היא כאשר מגיע מדען ששטח המחקר שלו רחוק מאד מהצרכים של מדינת ישראל. האפשרות שלו בחוץ הן טובות והוא יסע לחו"ל. אז קורים שני מקרים: המכתבים שיצאו לרוסיה יהיו מכתבים גרועים. שנית - יש לנו 40% נושרים מדוע? - אני פגשתי ברומא אחיו של פסנתרן בארץ שנקלט. הוא פרופ' למתמטיקה והוא נוסע לקנדה כי מדינת ישראל קטנה עליו. לא חשוב כרגע מה עניתי לו, אני רק מנסה להביא את מהלך המחשבה של המדענים שמגיעים וגרוע יותר מהלך המחשבה של המדענים שעדיין לא הגיעו. אנחנו צריכים להתחיל לחשוב בכיוון שונה לגמרי. דבר ראשון: בכל מקרה לקלוט אותו ולוא זה יפול על שכמו של הציבור, ולא ע"י משכורת כי אין פה שאלה של לחם ומרגרינה אלא הוא רוצה לחקור. שנית - צריך למצוא דרך לנצל את היהדות בעולם למכור את מה שיש. להודיע להם מה אנחנו מחזיקים בחוקר ולנסות למכור החוצה.

כלומר, השלב הראשון היא קליטה ולא הצרכים של המדינה. יש לנו המון צרכים ומחפשים מדענים מארה"ב ומאידך יש לנו עודף זה דבר אחר. אדם שעסק 20-30 שנה בנושא אחד אינו מוכן לעבור לשטח אחר. אם מדינת ישראל אומרת לו בוא אלי, קלוט אותו כפי שהוא. אם אנחנו אומרים שהשיטה המערבית מפותחת יותר מהשיטה האירופאית אז אפשר לעשות הסטה בתוך המקצוע, אבל להסב אותו למקצוע אחר, הוא לא יבוא בשביל זה. הדבר השני, לנסות למכור את הידע החוצה.

בקשר לישראלים - אם אנחנו במסגרת הנסיון של הקליטה נבנה פרויקטים ומוסדות מחקר אפשר בקלות לבנות אותם כך שיהיו ישראלים בפנים. לא רק לעשות טובה ולקלוט ישראלים אלא יש פרויקטים שאם לא יהיו בחוכם 2-3 ישראלים הפרויקט כולו יתמוטט. זו שוב דרך לשלב את המדענים הישראליים שמסתובבים בשוק העבודה הישראלי, על-מנת למנוע את הירידה למציאת מקום עבודה כי בחו"ל אין שטח מחקר שלא יקלט. מתוך 1,000 בשנתיים האחרונות יש כ-200 איש שלא נקלטו בעבודה וזה מחולק כך: יש אנשים שלא מסתדרים, גם מבחינת שטח המחקר שלהם וגם במוסדות לא מסוגלים לקלוט אותם. יש כ-400, 200 בארץ ו-200 בחו"ל שהם בשלבי מיון כדי לקלוט אותם מתוך ה-1,000 שדברתי מקודם. התעשייה הישראלית אינה מוכנה, מנטלית, לקלוט עוד מדענים. יש היום מפעלי תעשייה בודדים שמחזיקים מכונות למחקר שימושי כי זה הולך והם מוכרים. ישבתי אתמול עם התאחדות התעשיינים, והם מנטלית לא מוכנים לעבור לענין הזה. יש לנו עוד 300 מדענים שהם בשלב של השתלמויות לקראת כניסה.

מ. דרובלס: כמה נקלטו?

ג. ג'ורניני: נקלטו ממש בודדים כ-100 בערך.

ו. ברבוי:

היום העליה מרוסיה כמעט לא קיימת, הרבה פחות מאשר היה לפני שלוש שנים והסיבה היא רק אחת קליטה לא מוצלחת. המכתבים ששולחים מכאן לרוסיה זו הסיבה הראשונה והיחידה שהיום אין עליה מרוסיה. פה זה לא פוזרם גדול ואני רוצה להגיד שלקבל רשות לעלות מרוסיה לישראל היום זה לא כל כך קשה. יש בודדים שלא מקבלים רשות לעלות. הרוב, אם הם רוצים לעלות לישראל הם יכולים לקבל רשות. למרות זאת היום אין עליה בגלל שהקליטה פה לא מוצלחת.

נ. ברבוי:

דבר נוסף - העליה מרוסיה היום שונה מכל העליות שהיו לנו. בגוסייה היגם, המצב

הכלכלי ליהודים הוא די טוב וגם אין פרגרומיסטופחה. זרועלליההשדוזהה לעלות לארץ רק כדי לחיות בארץ ישראל בארץ של יהודים. ולכן יש דבר שצריך לקחת בחשבון שזו לא עלייה של שנת 1933 מגרמניה או עלייה מרוסיה בשנות ה-20 ששם היתה אבטלה גדולה וזמן פרגרומיסטופחה - זו עלייה לגמרי ציונית.

דבר שלישי - אנחנו פה בארץ יודעים שלעלייה

יש גלגלים, פעם עלייה יותר גדולה ופעם יותר קטנה ואנחנו רגילים לזה. אבל יש הבדל בין עלייה מרוסיה והעליה שהיתה עד עכשיו. מה ההבדל? - אם העלייה מרוסיה תיפסק היא לא תתחדש מאות שנים, לפחות עשרות שנים והתהליך של הרוסיפיקציה של היהודים גדול ולא יהיה 3 מיליון יהודים לעם ישראל. אם נקח בחשבון את שלושת הדברים שדברתי עליהם אז יש לדבר על קליטת מדענים.

אני רוצה להגיד לכם שהמצב של המדענים

ברוסיה הוא מצב מיוחד והמעמד שלהם ברוסיה הוא יותר מאשר פוליטיקאים. אם הם מקבלים מישראל מכתבים ממדען שהוא איננו יכול להסתדר פה בעבודה אז עשרות ומאות אנשים לא יגיעו ארצה - אלו הדברים הכלליים שרציתי לומר.

פה שמענו שצריך לחכנן לטווח צחוק וכאילו

היום כמעט הכל בסדר. זה לא נכון - רק בודדים בין המדענים שהסתדרו בעבודה. הרוב הגדול של המדענים לא הסתדרו בעבודה ואין להם תקן כלשהו. כל הזמן חושבים אם אחרי חצי שנה תהיה להם עבודה או לא? - אם הם צריכים לחשוב מה יהיה כעבור חצי שנה, בו בזמן שברוסיה האנשים האלה רגילים לעבודות קבועות. הרוב הגדול לא הסתדר בעבודה והם מקבלים סטיפנדיה מהסוכנות ולא פעם חושבים מה יהיה אחר כך. ולא נכון שהיום לא עומדת השאלה על לחם ומרגרינה. יש אנשים רבים שהשאלה הזאת עומדת והשאלה היא מה לעשות.

בודאי הם יכולים לבוא למשרד הקליטה או

לסוכנות ולבקש נדבה ויתנו להם. אבל זה לא פתרון והאנשים לא מרוצים מזה, אפילו אם הנדבה הזאת תהיה גדולה מאד ואפילו אם יתנו להם 3,000 לירות לחודש - זה לא פתרון ולא זו הדרך כדי לקלוט אותם.

אמרתי את זה כדי שתבינו שלא מדובר פה

רק ב-100 או 200 איש זה דבר של עלייה מרוסיה זה קשור ל-3 מיליון אנשים יהודים מרוסיה ולכן על זה אנחנו צריכים לדבר, מה אנחנו יכולים לעשות היום. באוניברסיטאות אין מקומות. יש קיצוצים ואי אפשר מבחינה מורלית לפטר ישראלי שהוא לומד בארץ ולקחת עולה מרוסיה - זה לא טוב.

לגבי התעשייה - התעשייה שלנו, במקרים רבים

זו תעשייה לא גדולה היא איננה מסוגלת לקבל אפילו מדענים לא פיסיקאים מתמטיקאים אלא אפילו שיש להם מקצוע שימושי. אני מכיר, לפחות, עשרות כימאים שאין להם היום עבודה ואני מכיר אנשים רבים שאין להם עבודה אפילו במקצועות די טובים. כלומר, היום אנחנו צריכים לעשות משהו דרסטי כדי שהמדענים יסתדרו באופן קבוע ויכתבו לרוסיה שיש פה עבודה לכל מדען שיבוא ארצה, אפילו אם אין לנו כסף.

אני עשיתי חישוב קטן כמה יעלה אם אנחנו

נקלוט 1,000 מדענים גדולים, אפילו בלי תועלת לארץ. ל-10 שנים זה עולה שני פנטומים. אני לא יודע מה חשוב יותר לארץ עלייה מרוסיה או עוד 2 פנטומים? - לפי דעתי יותר חשוב עלייה לארץ. חוץ מזה תהיה תועלת מהעבודה של המדענים, אמנם לא בכל מקרה אבל 50% מהאנשים יביאו תועלת אפילו אולי רווחים, ו-50% יהיו עבודות תיאורטיות - שזה גם כן חשוב.

ו. ברבוי:

יש לארגן את העסק בצורה רצינית שכל איש ידע שאם הוא יבוא תהיה עבורו עבודה קבועה מיד. לפי דעתי זה יכול להיות אך ורק אם משרד הקליטה, ממשלת ישראל בעזרת של הסוכנות יקימו מכון לא בירושלים ולא בתל-אביב אלא בגליל או בנגב. שכל איש שיבוא ידע שיש לו מקום עבודה, אפילו אם זה לא יהיה כלכלי זה יהיה טוב. שידע שיש לו מקום קבוע לא לשנה ולא לשנתיים אלא עד שהוא ימצא עבודה אחרת. אם נעשה את זה תהיה לנו עליה המונית של 60,000 אנשים. זו המטרה של הארץ וזו המטרה של הציונות שלנו.

א. הרביץ:

בסך הכל הגיעו לארץ בשנתיים וחצי האחרונות 800 מדענים מהם נשארו 650 ואני אפרט: נקלטו בערך 500 - 200 הופנו לתעשייה וכבר לא מקבלים סיוע כספי. מאלה שעדיין מקבלים סיוע, כלומר, שרשומים אצל הסוכנות הוא 50 בתעשייה, בחברות ובבנקים, 150 בקבוצות מחקר. אני רואה את זה כמסלול קליטה נורמלי ובריא. לגבי 100 הודיעו לנו שייקלטו באוניברסיטאות. לפי התקנון של האוניברסיטה לא יכולים אנשים להיקלט אלא אם כן הם בדרגה של פרופסור חבר או פרופסור מן המניין בתקופה יותר קצרה מאשר שלוש שנים. לא נקלטו 150 שמהם 120-130 באוניברסיטאות ובמוסדות אחרים, בעיקר בממשלה. יש 150 אנשים שעדיין לא התחילו לעבוד. זה מספר די נורמלי לגבי צורת העבודה שלנו במרכזי קליטה ויש עלייה כל הזמן די רצינית ממערב ארה"ב. חלק מהאנשים רשומים אצלנו כדורשי עבודה ולמעשה הפסיקו עובדים ויש להם תעסוקה אבל לא תעסוקה ברמתם. אבל אנחנו כוללים אותם בין אלה שאינם עובדים, למרות שזה לא בעיה דחופה.

אני רוצה לציין שמה שמופיע בסטטיסטיקה של נתמכים במשרד הקליטה במידה מסוימת מטעה כי חלק מהאנשים לא מקבלים סיוע ונקלטו בפונקציות אחרות לגמרי. אם הם מרוצים או לא היתה לנו אפשרות לדעת ע"י פרסום מי היה רוצה בעבודה מדעית ואינו מרוצה מעבודתו? התקבלו 60 מכתבים. אולי יש אנשים שרוצים לשפר את אפשרויות העבודה שלהם אבל אין ספק שהם עובדים בעבודה של מחקר ופיתוח.

היו"ר ש. ארבל:

יש חוסר אחידות מבחינת המספרים. לסוכנות יש מספרים אחרים ולמשרד הקליטה יש מספרים אחרים ומרכז לקליטת מדענים יש מספרים אחרים.

א. פז:

הנושא של הגדרת מדען חשוב מאד ורצוני שהוועדה תיתן את דעתה לכך. יתכן שבאמצעות הוועדה יחברו יחד כל הזרועות כדי להגדיר את הנושא "מדען". לפי מיטב הבנתי, ההגדרה היא לא הגדרה מוחלטת אלא מאד רחבה ויש אוכלוסיה די רחבה של סחם אקדמאים שנופלת בהגדרה הזאת וישנם מדעים שלא נופלים לא כאן ולא כאן. לכן צריך לתת את הדעת לשאלה הבסיסית הזאת.

ד. כהן:

אני עובד באוניברסיטה באזור פיתוח ששם זה מאד חשוב וראינו כבר מה אוניברסיטת באר-שבע יכולה לעשות למען האזור הזה. זה מקום שיכולים לפתח את האזור עבור תעשייה וכל הדברים שאנחנו רוצים. בתקופה הזאת של שנתיים שאני נמצא פה ראיתי מה יכולה האוניברסיטה לעשות בענין הזה. אין לי טענות לתכנית של הסוכנות ושל המועצה למחקר ולפיתוח, יש לי טענות למשרד החינוך בגלל שאין תקנים. במכון החדש בשדה בוקר אין לנו מספיק תקנים וזה לא טוב. באנו לשם והתחלנו בעבודה ומתברר שאנחנו צריכים לחכות 2-3 שנים לפני שמגיע הציווד. אנחנו מוכנים לקבל את התנאים האלה - זה לפי הציונות שלנו אבל מה שחסר לנו זה ענין של תקנים. אני מתנגד לכך שאוניברסיטה שנמצאת באזור פיתוח תקבל כמו תל-אביב וירושלים.

ד. כהן:

לפני שבוע היתה לנו ועידה של התאחדות עולי אמריקה וקנדה ומר רבין דיבר שם. דברנו איתו מה צריך לעשות כדי להביא אנשים מארה"ב, כי זה לא כמו רוסיה. בשביל עלייה מארה"ב לבוא ולשבת בבאר-שבע זה כמעט אותו הדבר ללכת לתל-אביב או לירושלים. חסרים לנו תקנים, מקומות וכו'.

צריך להפנות את העלייה למקומות שרוצים לקבל אנשים. למשל, האוניברסיטה שלנו רוצה לקבל אנשים ואנחנו נמצאים באזור תעשייתי, יש מקומות ויש עבודה ופיתוח ועתיד לאזור הזה רק אין תקנים.

אינני מומחה לכל הבעיות של הארץ אבל אני מכיר את הבעיות של האזור שלנו. אנחנו רוצים אנשים מדענים כי זה חשוב להעלות את הרמה של האזור.

יש לנו תכנית, בשיתוף העירייה, לבנות גן חיות לא רק בשביל מחקר אלא גם בשביל העיר. האנשים מארה"ב מוכנים לבוא לאזור הזה. כל אדם שדברתי איתו בארה"ב רוצה לבוא לארץ אבל הוא מוכן לבוא לבאר-שבע כי זה עבורם חלוציות. בשביל אזור כזה צריך לתת עדיפות יותר גדולה מאשר אוניברסיטה של ירושלים או חיפה. איננו מקבלים מה שהם מקבלים. אם יש תערוכה זה לא בא אצלנו. אני חושב שאותו הדבר צריך להיות גם בגליל. אני רואה מה שהאוניברסיטה שלנו עשתה וצריך לעשות משהו מעין זה בגליל בשביל ההרגשה של האנשים באותו אזור. כלומר, צריך לעשות תכנית מיוחדת עבור הדרום והצפון, ולא תמיד ירושלים וחיפה.

ל. דיציאן: כמה תלמידים אתם עכשיו?

4,000 תלמידים. ד. כהן:

ל. דיציאן: כמה בקשות שאתם לא מקבלים?

אינני יכול להגיד לך. המטרה שלנו היתה להגיע ל-10,000 תלמידים באזור הנגב. עכשיו אנחנו לא מדברים על זה כי אין לנו בנינים.

ל. דיציאן:

באוניברסיטת תל-אביב, חיפה וירושלים פחות משליש של התלמידים שנרשמים מתקבלים. איך המצב באוניברסיטת בן-גוריון?

ד. כהן:

אנחנו יודעים שהנגב הוא 60% מהארץ וגרים שם רק 6% מכלל התושבים בארץ. אנחנו רוצים שהאוניברסיטה הזאת תוכל להיות מרכז הפיתוח של הנגב ואנחנו יודעים שפיתוח הנגב זה דבר חשוב לנו. אם אנשים מתל-אביב ירצו ללמוד באוניברסיטת באר-שבע ולגור באזור שלנו זה יהיה דבר מצויין וטוב.

ש. שנהר:

אני עוסק בזה רק שבועיים וחצי בלבד לכן זה יהיה יומרני וגם לא אחראי להציע הצעות ומטרות לבעיה סבוכה שהציגו גם המדענים וגם חברי-הכנסת. אני אציג כמה דילמות. צריך לקחת בחשבון שבפנינו כוח מדעי גדול בכלל של יהודים, לא רק מברית-המועצות, שיכול לתרום הרבה למדינת ישראל. ואז עומדים בפני בעיה: (א) זו השקעה כספית אדירה בשביל לקלוט מדענים - זה דבר יקר מאד. השאלה אם מדינת ישראל מוכנה ללכת לזה או לא.

מ. אשל:

היום להעסיק מדען באופן שוטף, לא לקלוט,
זה כ-160,000 לירות לשנה.

ו. ברבוי:

אינני מבין למה כל כך הרבה? - אני מקבל
3,000 לירות לחודש.

מ. אשל:

פרופסור באוניברסיטה עולה 140,000 ל"י
לשנה.

ו. ברבוי:

מאין המספרים האלה?

מ. אשל:

חלק ממשכורת האקדמאים צמוד לדולר. הם
מקבלים גם שנת שבתון, גם השתלמויות וזה
בדולרים. המשכורת ברוטו שלהם זה פחות מחצי ההטבות. זה עולה 160,000
לירות משכורת לפרופסור לשנה. מדען עולה בין 80,000-100,000 ל"י אבל
יש 30,000 ל"י חומרים. כך שסכום של 160,000 ל"י היום זה לא מספיק.
הם צריכים לבנות תשתית - אני חושב שזה לא מספיק.

ל. דיציאן:

אמרו לנו שזה עולה 100,000 דולר לקלוט
עולה - אינני יודע באיזה מידה הקרן הזאת
נוצלה? - חלק גדול מאד של הקרן אינו מנוצל.

ש. שנהר:

אני חושב שכולם יודעים שזו דילמה ושמדובר
בהשקעה גדולה מאד. שנית - האם נסייע
בכל תחום, גם בתחום הרוח, החברה, טכנולוגיה ומדעי החיים או בתחומים
מסוימים שעליהם ישנה העדפה - ואיפוא לחתוך? - האם קליטת ביולוג יותר
חשובה מאשר קליטת איש חינוך או סוציולוג או איש מדעי היהדות?

שלישית - האם המוסדות להשכלה גבוהה
מעוניינים לקלוט את המדענים? - משום שאי אפשר לאחוז את המקל משני
הקצוות. מצד אחד ישנה החלטה של הכנסת לקצץ קיצוץ דרסטי בחקציבים של
המוסדות להשכלה גבוהה ואי אפשר לקלוט מעל ומעבר כאשר קיצצו להם יום
קודם. אלו חלק מהדילמות שצריך להתמודד איתם. שני הפרופסורים אמרו אין
תקנים. אם צמצמו חקציבים אז אי אפשר לקלוט? - השאלה מה עושים?

ישנן כמה הצעות לפתרון - חלק מהדברים
נאמרו כאן. (1) הנושא של התעשייה - ומר הרביץ אמר אותם אנשים שנקלטו
בתעשייה נקלטו ביתר קלות ובאופן טבעי. השאלה באיזו מידה ייקלטו אנשים
לתעשייה יותר מאשר במוסדות להשכלה גבוהה, למשל שיעסקו בפרויקטים שקשורים
לתעשייה. (2) פרויקטים שמשותפים למוסדות להשכלה גבוהה ולתעשייה. יש
דברים כאלה גם בטכניון וגם ברשות למחקר ולפיתוח. מחקר שימושי תעשייתי
בדרך כלל נעשה בקבוצות. אפשר לדבר על דבר נוסף - פיתוח תחומים חדשים
אפשר לפתח אותם בעזרת האנשים שבאים מחו"ל. מגיעים בעלי שם ומביאים
תחומים שאינם ידועים בארץ ויכולים להיות להם פירות, גם מבחינה כספית.

הצעה נוספת שהציע אותה מר ברבוי להקים

מכון מחקר או מכוני מחקר קטנים, אני מבין את התפיסה העקרונית שיש
להקים זאת באוניברסיטת הנגב. יש רעיון של הקמת מכון מחקר מדעי שימושי
בנגב. העקרון הוא שאם ישנו מכון למחקר שימושי אז מתנהלים בו הרבה מאד
פרויקטים ויש פרויקטים שנושאים את עצמם ואפילו עושים כספים וזה מאפשר
למכון להתקיים ולהשיג כל מיני חוזים. עובדים על פרויקטים שאולי יפותחו
בבוא היום. כלומר, מכון שיאזן בתוכו פרויקטים מאד מצליחים שיאפשר
לפרויקטים אחרים, שאינם ידועים, ללכת למחקר. זו השקעה כספית עצומה,
בעיקר התשתית - אבל צריך לחשוב על זה.

ג. ג'ורניני:

זה כבר היום בדיון להקים את המכון בהשתתפות התאחדות התעשיינים, חברת העובדים, משרד הקליטה והסוכנות. אני מעריך שתוך כמה חודשים זה יתחיל לקרום עור וגידים.

ו. ברבוי:

אני כתבתי לראש הממשלה בדצמבר 1973 שצריך להקים מכון כזה אבל צריך להיות מכון שכל עולה ידע שיש לו שם מקום קבוע. זה לא מכון רק להרויח אלא מקום שהאיש יודע ששם עבודתו.

ש. שנהר:

חלק גדול ממנהיגי העלייה בכרית המועצות הם מדענים. הנקודה של העלייה מברית-המועצות כולה תלויה במידה רבה של יכולת הקליטה של המדענים בארץ. אם הם ייקלטו, אחריהם תבוא תנועה גדולה של יהודים לארץ-ישראל. צריך לחשוב על הדבר הזה, גם מן האספקט הזה ולעשות את ההכנות בהתאם. אולי פרופסור כהן יכול לסייע לי - האם זה כך? - כי יכול מאד להיות שאנחנו יכולים לעניין בזה יהודים מארה"ב. אם אנחנו לוקחים בחשבון את הנחת היסוד שהמשך העלייה מברית המועצות תלויה בקליטתם של המדענים שהם מנהיגי העלייה שם - השאלה איך אפשר לרתום לזה את יהודי ארה"ב? - אני מדבר לא רק על האספקט הכללי של מגביות וכו' אלא יותר מזה. מאחר ומגיעים יהודים מארה"ב שעובדים גם במכונני מחקר בארה"ב וברשות פיתוח תעשיות לא קטנות אפשר להגיע למצב שחלק מהפרויקטים התכנוניים שעושים בארה"ב ייעשו בארץ. אפשר לעניין אותם בכיוון הזה. אולי צריך להקים שם בסוכנות ועדה שתעסוק בזה שתדע איפוא להשקיע כסף שתהיה לזה תועלת מיידית ואפשר להגיע לתוצאות מיידיות כאן בארץ ולא בארה"ב.

דבר אחרון - שילובם של ישראלים חוזרים בעניין הזה. יש מאות רבות של מדענים ישראלים שעובדים בארה"ב ועוסקים במחקר מדעי בכל התחומים. לגבי אלה שרוצים לחזור, בודאי לא יחזרו אם לא יהיה להם תקן.

מ. גז:

ידוע לכם אם הם מתמחים בדברים שנחוצים למדינת ישראל?

א. פז:

זה מגוון רב ביותר כמעט בכל המקצועות. יותר ויותר אנשי מדעי הטבע יותר אנשי אקדמיה שאינם יכולים להשתלב באוניברסיטאות.

ש. שנהר:

המרכז למדע הוסמך לטפל גם בישראלים חוזרים. זה יכול להשתלב בעניין של השתלבות יהודי ארה"ב. מדען מארה"ב יכול לבוא ולנהל מחקר שמוזמן ע"י האמריקאים כי הוא מכיר את הרקע גם שם וגם פה. המרכז מתכוון לעסוק גם בקליטתם של ישראלים חוזרים, שלפי דעתי, רבים מאד יחזרו אפילו אם ינתן להם חלק של הסיוע, אבל הם לא יחזרו אם לא ניתן להם בטחון בעבודתם בארץ. העניין של סיוע בדירה, מכס וכו' זה לא כל כך מעניין אותם. מה שמעניין אותם יכולתם להשתלב בעבודה בארץ. הם יאחזו בכל דבר, אפילו בחלקי תמיכה, ובלבד שידעו שיש להם יתד להיאחז בו.

ו. ברבוי:

גם בשביל עולים מרוסיה יותר חשוב עבודה מכל הזכויות. אפשר לקצץ הרבה זכויות אבל עבודה זה הדבר הכי חשוב.

ג. ג'ורניני:

אין דילמה מה יותר חשוב סוציולוג או ביולוג הכלל הוא לקלוט, והמרכז שדובר עליו מטפל בזה. כמו-כן נושא של מכירת ידע לארה"ב זה כבר בטיפול וצריך להקים צוות שיקבל את כל שטחי המחקר של המדענים בארץ ובעיקר של אלה ששטח המחקר שלהם הוא לא בראש סולם העדיפויות של מדינת ישראל. האמריקאי בכל מה שקשור בביוטכנולוגיה הוא צריך להפסיד דולר הוא לא ילך. הם בשלב זה נמצאים בבדיקות ובניסויים מה האפשרויות.

אני מעריך שיתגבשו יותר, גם המדענים האמריקאים שהיו בבריטלי יבואו הנה על-מנת לעזור לתעשייה הישראלית לפתוח את העיניים. העסק הזה הוא בטיפול, אמנם מתגלגל לאט אבל זה הולך. המטרה העיקרית שצריך להחליט שקולטים ולא חשוב מה שטח המחקר. זה הלך המחשבה שצריכה להיות, כל השאר זה פתרונות פחות או יותר, על-מנת להקל על המעמסה של הקליטה.

י. יודין:

לפני ימים אחדים היה בכנסת דיון על סקירתו של שר הקליטה. התפתח בירור שלא הסתיים. אני בקשתי את רשות הדיבור ואמרתי דברים שונים - זה לא כל כך חשוב לגבי הזדמנות זו - אבל סיימתי בזה שקבעתי שתנאי הכרחי לקליטת עלייה בראש וראשונה מברית-המועצות, אבל לא רק מברית-המועצות, זה הקמת מכוון מעין מכוון ויצמן נוסף. אינני מתכוון בדיוק למכוון ויצמן נוסף אלא לרעיון. כמעט כל אדם מבין את הבעיות שהעלייה האחרונה העמידה בפני ישראל וחייבים היינו בזמנו להגיע לידי מסקנה שע"י קליטה בכלים הקיימים בלבד אי אפשר לפתור את הבעיות. דרושה העזרה; דרוש דמיון. כאשר תהיה העזרה ויהיה דמיון פורה אני מאמין כי ימצא גם הכסף לכך. מכיון שהכל בארץ התחיל מהעזרה ומדמיון. כאשר ההעזרה והדמיון תורגמו לשפת המעשה נמצאו הכספים לכך.

לדבר בשנת 1976 על הקמת מכוון מעין מכוון ויצמן יש בזה, לדעתי, אפילו פחות העזרה מאשר הייתה לפרופ' ויצמן בשעתו. ברגע שיימצאו אנשים שיתחילו לחשוב על זה ברצינות ולנסות לתרגם את זה לשפת המעשה, אז יקומו גופים ציבוריים ואפשר יהיה לגייס את יהדות העולם כדי לממן את זה. יש לשלב את שני הגורמים ביחד את גורם הקליטה ואת הגורם הכלכלי למען קליטה כזאת שבסופה של ההשקעה יהיה רווח למדינה.

אני לא בדיוק מקבל את הקולקולציה שלך. אני יכול לעשות חשבון כמה עולה היום פועל או מהנדס באחד המפעלים עם הרכב הון פחות או יותר מתאים לטכנולוגיה מודרנית ואז יתברר שכל מה שאנחנו חושבים במונחים של עבודה ושכר זה לא מציאותי.

אני רוצה להזכיר ליושבת-ראש הוועדה ש עוד לפני שנה דברנו על קליטת אקדמאים נוכח ההרכב של 40% אקדמאים. ההרכב של העלייה הרוסית אינו שונה בהרבה מהעלייה מהמערב. בקשתי בירור מבחינות שונות, גם מבחינה פוליטית ואולי גם מבחינה מעשית. כי קליטת מדענים היא גם תשובה לקליטת אקדמאים כי אינך יכול לקלוט מדען בלי שמסביבו יהיה מקום עבודה לאקדמאים.

עומדת השאלה האם אנחנו מסוגלים לחשוב על הקמת מרכז רציני למדע תיאורטי שימושי, וננסה לפתח ענפים שיהיו ענפי יצוא. ניסינו לעשות באופן צנוע הקמת מכוון לתרגומים שליד משרד ראש הממשלה. התברר שהשפה הרוסית יכולה לשרת כמה וכמה מחקרים בעולם האקדמאי. פתחנו פה כעין תעשייה לתרגומים, וגם עליה עוברים גלגולים שונים, אבל היא לא היתה כולה הפסד כלכלי.

י. יודין:

אינני מתיימר לומר שיהיה בכוחנו באותה הדרך עצמה לפתור ב-100% של הבעיות שמציגה העלייה הרוסית עם ההרכב המקצועי שלה. גם אני לפעמים עומד נדהם מול היעדים השונים שאליהם מופנה המוח היהודי. במידה רבה יכול להיות שאנחנו יכולים לספק אינפורמציה ליצוא מוצרי מחקרים. הכל תלוי, לפי דעתי, בהרבה מחשבה שתושקע בזה והרבה דמיון ונסיון להביא וליישם את זה. ברגע שהתנועה הציונית או הממשלה יחליטו שזה היעד ולזה הולך חלק של המאמץ הלאומי אני חושב שאפשר יהיה למצוא לזה גם בסיס מעשי כספי וגם אנשים שישרתו את העניין.

אני לא חושב שהכנסת צריכה לברוח מהאחריות. אני חושב שהמסקנות שלנו צריכות להעמיד את הבעיה בכל חריפותה גם אם נזכה, כמו שזכיתי לקבל תגובות לא בכיוון של מחמאות.

הכדור בידיכם. התאחדויות העולים צריכות להיפגש. צריכים לדון בבעיה אנשי מדע מתוך העולים החדשים. יש להתחיל בגיבוש הצעות.

אני אמרתי את דברי כדי להדגיש שיש בארץ מספר לא קטן של אנשים שמחשבתם פועלת בכיוונים מקבילים לרעיונות והבעיה איך לשלב את המציעים כדי לגבש את ההצעות לקראת תוצאות מעשיות.

מ. גז:

כאשר דובר על הנגב ובאר-שבע נזכרתי בפרופסור אחד שפגשתי בשדה-בוקר לפני 11 שנים והוא אמר את הדברים שפרופסור כהן אמר. מי שעזב את ניו-יורק זה לא אתגר בשבילו לבוא לתל-אביב אלא האתגר הוא ללכת לשדה-בוקר. זו חלוציות ויש לו את הגאווה שהוא תורם איזה שהוא דבר למדינת ישראל. אנחנו רוצים לראות שביחד עם הידע של האנשים שיושבים היום פה, ההשכלה והיכולת שלהם יהיו בתוך כל זה גם חזון. החזון זה אחד הדברים שאפיינו את בן-גוריון כאשר ביום ההולדת שלו הוא הצביע על כל המדבר השומם הזה ואמר: אני רואה שכל השטח הזה יהיה האוקספורד של מדינת ישראל. זה נראה אז קצת אוטופי ובכל זאת כאשר אני מבקרת שם אני רואה שבונים ובונים ויש שם נוער, צעירים ופרחים. איך קמה מדינת ישראל? - למרות כל המשברים וכל הצרות היא נראית יופי. אני רוצה להגיד לעצמנו שהאסון שלנו הוא שאצלנו אין אף פעם תכנון לטווח ארוך אלא חיים כל הזמן מהיד אל הפה.

בענין השיכון יש עכשיו שפל בעלייה אז מפסיקים את בניית השיכונים. לא צוקחים בחשבון שבעוד שנתיים יכולה להתעורר עלייה המונית גדולה. במקום להכין את הכל מעכשיו, לא לומדים לקח מהעבר ולא מתכננים את העתיד לפי השיעורים שקבלנו מהעבר. כל הזמן חוזרים על אותן השגיאות. לא למדנו שום דבר מהשגיאות שנעשו.

אני רוצה להגיד לכם שאחם יורשים ירושה כבדת אחריות. עליכם מוטלת החובה והבעיה הזאת לפתור אותה. אנחנו יכולים להיות לכם לעזר. אנחנו מעוניינים לבדוק, לדעת, לשמוע וללמוד כדי שנוכל להיות לכם לעזר כי לנו יש היכולת של הלחץ והמסקנות שלנו מחייבות ב-20%. השגנו גם 80% וגם דברים של 100%. הצעדים שנעשו בוועדה הזאת לגבי חוק הביטוח הלאומי והטבה למשפחות מרובות ילדים ובענין הגליל שקם לתחיה - בכל זאת הזזנו דברים, ואפשר להזיז דברים. הפתרון של הבעיה היא בידיכם כי אחם יושבים באותן ועדות. אני יודעת שמועצות יכולות לעשות תכנית לטווח ארוך לאוכלוסיה של 6 מיליון איש ולא כל הזמן לחשוב על 3 מיליון כי 3 מיליון אנחנו נהיה, אני מאמינה ש-6 מיליון נהיה בקרוב ו-10 מיליון נהיה גם בטווח קצת יותר ארוך. צריך לתכנן על אוכלוסיה של 6 מיליון ולא כל הזמן על עוד 200,000 איש.

מ. גז:

עם כל המצוקות ועם כל התכניות עשינו תכנית חומש בענין השיכון. היו קרוב ל-58,000 משפחות שגרות בשיכון גרוע. עשינו תכנית ל-5 שנים. בשנה הראשונה אותרו בעיות של 9,600 מקרים שהסתדרו. לצערנו, באה מלחמת יום הכפורים והפכה את כל הקערה על פיה והרסה אותנו למספר שנים. גם את זה צריך לקחת בחשבון שלא הכל הולך חלק. יכולים להיות כל מיני משברים אבל בעקרון צריכה להיות תכנית.

אני מקווה שאתם תהיו אלה שידרבנו את הממשלה וגם אנחנו נלחץ על-מנת להזיז את העניינים. אבל בידיכם הכדור ובעזרת השם נבצע ביחד את החלום הזה.

י.ז. אמיר:

אני מצטרף לכל דברי החזון שנאמרו פה. אנחנו כולנו בעד חזון. אני מסכים ב-100% שכל אזרח במדינת ישראל חייב שיהיה לו מקום עבודה, אם זה מדען, או אקדמאי או איש חינוך ועוד. אנחנו חיים במשטר דמקורטי של היצע וביקוש. יכול להיות שצריך לשנות את המשטר וקודם כל לתת את העבודה ולא לתת עבודה באופן חופשי. החברה הישראלית יש לה בעיה של מדענים אבל יש לה בעיה של בני הארץ. המדענים יכולים לבוא בהמוניהם אבל אם יש עם ובמקום ליצור הוא יעסוק באלימות, לא אלה ולא אלה יכולים להיות - כך שאיכות החיים זה דבר חשוב מאד. אני טוען שכמה שחשקיע למטה, כלומר בחינוך בגן בבית-יסודי אז אולי המדענים, לא רק בגלל העבודה אלא בגלל איכות החיים ירצו לבוא למדינה הזאת. אם אין לאן לבוא, לחברה מסודרת, זה לא יעזור לנו.

אני אומר לכם בכנות - כאשר דברנו על תקציב משרד החינוך אני התקפתי את הבניינים הגדולים שנבנו במדינה כאשר אני יודע שבדימונה צריך לעשות שתי משמרות בגלל שאין מספיק כתות לימוד. אני כבר לא מדבר על התסיסה של העולים. לדעתי, יש אי פרופורציה בין השקעה במבנים סחטיים - עם כל היופי שיש מסביב - לבין מה שיש בחינוך היסודי. אנחנו צריכים חברה בריאה ושהמדענים יהיו מעצביה.

אין לזלזל במוח איהודי אבל צריך למצוא את הפרופורציות. אני בדיעה שיש לתת עדיפות מוחלטת וברורה לכל עולה, בין אם הוא מדען או אקדמאי או אפילו פועל פשוט שבא לנגב או לגליל ולומר שמי שבא לשני האזורים האלה המדינה לוקחת על עצמה לדאוג לו לעבודה.

אם נצא מהמסקנה הזאת אין ספק שנמצא עבודה למדען ונמצא עבודה לעולה ולכל מקצוע שהוא מביא איתו - זה גם הגנה מוסרית, חברתית מדינית. לומר לעם ישראל בארץ ובתפוצות שיש עדיפות לכל מי שבא להתיישב באזורים האלה - ועכשיו עוד יותר חזק לאחר מה שקורה בגליל. התסיסה שקרתה בגליל פרצה בגלל מה שפורסם בוועדה הזאת מפני שאנחנו רוצים לייחד את הגליל.

אני אמרתי שצריך לתת תשובה ברורה לדברים שנאמרו ע"י חבר-כנסת שבמלחמה הבאה יכול להיות שיהיה לנו גיס חמישי בפנים. אני לא הכתובת שצריך לתת התשובה לנושא הזה. לדעתי, אנחנו חייבים לומר לעם ישראל תקציבים חייבים להמציא לאלה שילכו לגליל ולנגב.

ו. ברבוי:

כאשר באתי ארצה לפני שלוש שנים למקום הראשון שרציתי לבוא זה היה אוניברסיטת בן-גוריון. אמרו לי: לא, אתה הולך לירושלים.

י. ז. אמיר:

זהו המרכז התעשייתי, הטבעי, הגדול שיקום
ברחבי הארץ. אנחנו חייבים היום לדבר
על כך כדי שהמדינה תעמיד משאבים מחאימים לתכנון אותו כדי שביצועו יהיה
מחר. וזה אומר לגבי כל התעשייה הכימית שהיא גדולה מאד. כל יוצאי רוסיה
שנקלטו במפעלי ים-המלח נקלטו יפה ומרגישים גם יפה. אותו הדבר גם בתעשייה
הפרטית, אפילו בטכסטיל.

דבר נוסף שצריך לתת עליו דגש הוא שבכל
זאת מדען הוא גם איש חינוך, לא מבחינת המחנך אלא מבחינת המטען ההשכלתי
שהוא נושא בתוכו. אנחנו חסרים מדענים מורים בתיכון בשטח המתמטיקה,
הפיסיקה והכימיה. חסרים לנו מורים טובים בדימונה. אולי ניתן לעשות
הסבה של מדען להיות מורה בתיכון? זה לא בושא, להיפך, אתה מגדל דור.
בים-המלח עובד פרופסור לפילוסופיה מרכזיסטית ועובדה שהוא מנהל טוב
מוכשר מאד.

אולי יש להקים חברה ממלכתית מתקצבת
שתקלוט בתוכה את כל המדענים שבאים והיא תמכור בארץ ולחו"ל ידע בשנה-
שנתיים ראשונות אולי זה יעלה הרבה כסף אבל לאחר מכן היא תוכל למכור
ולממן את עצמה. החברה הזאת יכולה להתגבר בקלות על משרדי הממשלה השונים
שמייבאים ידע וקונים אותו בדולרים. כל משרד ממשלתי וכל מקום עבודה שיש
לו מחלקת מחקר יזמין דרך החברה הזאת. המדינה חייבת לעשות את הדבר הזה.

ב-2 מיליון דולר אנחנו מעסיקים בשנה
1,000 מדענים וכאשר אני שומע שהמדענים האלה מהווצים את התשתית המנהיגותית
של העליות השונות, יש חשיבות מרובה שאנחנו נקלוט אותם. עם יכול לבוא
ללא מנהיגות - וזה מה שקרה ליהדות מרוקו ולא הייתי רוצה שזה יחזור
במקומות אחרים. לכן אני אומר שהוועדה הזאת חייבת להמליץ המלצות רציניות
ולעקוב אחרי ביצוען.

מ. דרובלס:

מה שאצל הרבה עמים היה יכול להיות הדבר
הזה לברכה אצלנו זה נהפך לבעיה, אני
לא רוצה לומר לקללה. ברכה כזאת שיש לנו 1,000 מדענים מקרב העולים
החדשים וכ-3,000 ישראלים אשר ירדו מהארץ. בודאי יבואו רבים במשך הזמן,
בעיקר מברית-המועצות, ואם לא נדע לקלוט את המדענים אנחנו נפסיד גם
את העלייה. העם מסתכל מי עולה? - אם עולים רק בעלי מלאכה ושואבי מים
חושבים בצורה אחרת. המדענים האלה הם אלה שעוררו את העלייה מברית-המועצות
וזה ימשיך במידה שנמצא פתרון לאלה. אינני חושב שהמדענים הם מקרים
סוציאליים שצריך לתמוך בהם. הם יכולים להרויח את לחמם בכבוד רב אם
נדע להשתמש במכשיר הזה. ישנה ממשלה ועל הממשלה לתת פתרונות ברורים
למטרה הזאת ועד היום לא נתנה אותם. - נכשלנו, וזו לא בושא ליהדות בזה.

אני שומע מנציג הסוכנות שמתוך 1,000
נקלטו כ-100 איש. אני שומע ממר הזרביץ שמתוך 800 נקלטו 500. שני
המספרים הם שונים - גם זה וגם זה המצב הוא לא טוב. אני בדיעה שיש לבדוק
את האפשרות להקים מכון למחקר נוסף על-מנת שאפשר יהיה לקלוט אותם
ולהפוך אותו לפרודוקטיבי, אם ע"י מכירת ידע לחו"ל ואם ע"י התפתחות
בארץ. עד כה לא הצלחנו להחדיר את המדע לתעשייה. רוב הארצות התעשייתיות
הצליחו להחדיר את המדע לתעשייה. חלק גדול מהתעשייה שלנו נמצא בידיים
ציבוריות. אם החלק הזה היה משתלב ומכניס מדע לתעשייה אין ספק שהחלק
השני היה הולך אחריו. שנית - רוב התעשייה בארץ, שהיא תעשייה שמכוונת ע"י
הממשלה, מדוע שהממשלה לא תעמיד תנאים להלוואות שהיא נותנת בתנאי
שהם יתאימו את עצמם למדע. אם אנחנו רוצים להשתלב במסגרת השוק האירופי
לא נוכל להשתלב אם לא נשתמש באמצעים האלה. כל עתידנו תלוי בדבר הזה.

מ. דרובלס:

אנחנו צריכים לקשור באיזו שהיא צורה את הקצוות האלה. יש להזמין את האנשים הנוגעים בדבר שבכוחם להחליט וטוב לעשות את זה יום אחד קודם.

א. הרביץ:

בפעם שעברה כאשר הייתי כאן נתבקשתי לתת סטטיסטיקה והסברים על המצב. אני מבקש רשות להתייחס בעיקר היום לבעיה של ביצוע מסוג אחר. זה ביצוע של שינוי הכלים הפוליטיים או מי יטפל בכלל בבעיה. אני חושב שהשאלה שח"כ יודין שאל מי יתכנן ומי יהיה אחראי? - זו השאלה המרכזית. וכאן יש שני מספרים כמה נקלטו. אני חושב שזה אינדיקטור ולא משנה מי אחראי על מספרים ולא נדבר מי אחראי על קליטה. (א) לא יחכך מצב שיטעו בבעיה. הבעיה חייבת אורך נשימה, תכנון לטווח ארוך. מדען לא מוכיח את עצמו לא בשנתיים ולא ב-10 שנים. מחקר שהצליח זה בערך עבודה של 15 שנה במקרה הטוב ואחוז ההצלחות הוא בערך 2%. למרות זאת כדאי לכל מדינה להשקיע אחרת היא תהיה צד שני או שלישי במשחק.

לגבי האחריות - זה לא יכול להיות מכון קטן. מכונים במדינת ישראל קמו על מגביות עצמיות. כלומר, נשלחו שליחים לחו"ל שיספרו על המכון וכך הקימו אותו. היום בגיוס כספים צריך לראות שקרה משהו במדינה. איננו יכולים להקים מכון ושהמכון יגבה כספים בעצמו. צריכה להיות אחריות של הממשלה.

(ב) לא יכול להיות היום מכון שיעסוק בסגנון אחד ועם מנהל אחד. כאן צריכה להיות אחריות לא לענין הביצוע אלא אסדרות לבני האדם ותעסוקתם לטווח הארוך. זו צריכה להיות אחריות הממשלה ולא אחריות של מכון אחד שיש לו עשרות אויבים ברגע שהוא קם.

לכן אני חושב שמה שאמר ח"כ אמיר בענין הקמת חברה ממלכתית - זו התשובה היום למגבלה המרכזית האחת שהממשלה לא מוכנה להכריז על הענין כבעיה לאומית ולהספיק לטפל בענין הזה ב-5 משרדים: משרד החינוך, משרד מסחר ותעשייה, משרד העבודה, משרד הקליטה ומשרד ראש הממשלה. אני חושב שהבעיה היא בעיה, או שמוסרים אותה למשרד אחד - ואני חושב שזה צריך להיות משרד הקליטה - מכיון שהוא מבין היום שזו אחריותו אבל הוא עדיין לא בנוי לענין הזה. צריך הרבה זמן ולחץ.

האפשרות השניה היא לומר את האמת כפי שהיום המומחים במשרדים לא יכולים להרים בעיה כזאת כי דרוש לזה זמן ארוך מאד.

לכן צריך לחזור ולשאול ולהגיע למסקנות על מי מוטלת האחריות ושהאחריות תינתן לגוף אחד ולכמה זמן נותנים את המנדט - זה צריך להיות מנדט לטווח ארוך מאד.

בפעם שעברה אמרתי שמדענים נקלטים על חכנון אישי ותכנון של פרויקטים. צריך להיות תכנון כזה שידעו איפוא מדינת ישראל תיתן להם את המשאבים כדי להתפתח, האם בנגב או בתל-אביב?

דבר נוסף יש לי בקשה לוועדה - אתם צריכים לדעת שכבר שנתיים וחצי מנסים ללכת ואין ברירה הולכים להגדיר האחריות של המדינה לענין הזה. כבר לא אשם היום רקטור של האוניברסיטה כאן מדובר בהגדרת אחריות ממלכתית, כמה זה עולה ואם רוצים את זה באוניברסיטה. צריך לשאול על הפרוצדורה שבה היום מטפלים בהגדרת האחריות.

א. הורביץ:

אנחנו מדברים על המון אנשים שרוצים לבוא ודוחים אותם. מה בדיוק היום קורה מבחינת האפשרויות לרכז את העניין ולדאוג שזה יבוצע.

מ. אשל:

אענה על כמה שאלות שנשאלו. המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח אינה מעורבת בעניין של יבוא מחקר מדעי כי הידע שמובא זה ידע תכנוני כמו חחנות כוח. למשל, מדובר בבתי-הזיקוק. ישנה ועדה שקיימת במשרד האוצר שכל יבוא ידע לתכנון חייב לעבור דרך הוועדה הזאת והם מסתכלים בעניין הזה גם מהבחינה הזאת, אבל בכל זאת ישנו האספקט של מטבע-חוץ. אותו הדבר לגבי מומחים. טבעי הדבר שאתה מייבא ומייצא מומחים. השאלה האם אתה מייבא מומחים כאשר יש פה מומחים כאלה? - אינני חושב שמייבאים מומחים בקנה מידה גדול אלא אני חושב שאנחנו מייצאים מומחים בקנה מידה גדול כמו הסיוע הטכני או תה"ל שמייצאת ידע תכנוני גדול.

אני לא יודע, אם אנחנו נטו מרויחים ביצוא וביבוא של הידע. אינני חושב שזו הבעיה הגדולה יבוא של מומחים ויצוא של מומחים.

שאלו כאן בכמה מסתכם התקציב של המועצה למחקר ולפיתוח? - זה כיום בערך 1 מיליארד לירות לשנה מכל המקורות שיש במדינה. לצערנו, יש טענות על המבנה של 1 מיליארד לירות לגבי מה שמסקיעים למחקר ולפיתוח אזרחי. יש עוד שמושקעים במחקר פיתוח בטחוני זה מוצא במוסדות להשכלה גבוהה ובחלק קטן של מחקר שימושי.

אני חושב שצריך להיזהר מלהמליץ המלצות קונקרטיות כמו להקים מכון ויצמן חדש או חברה או מכונים. לנו יש נסיון מהמכונים שקמו בארץ, בבחלקם הגדול זה היה כשלון. כדי להקים מכון צריך תכנון מדוקדק, במה הוא יעסוק וכו'. למשל, באנגליה הוקמו מכונים תעשייתיים בלי הצלחה. אין ספק שצריך להרחיב את התשתית. אני לא הולך על איזה שהוא דבר אחד או מכון אחד שיקלוט אותם. צריך לבדוק את הרחבת המסגרות. חלק מהאנשים האלה יכולים להקלט במוסדות להשכלה גבוהה ע"י הרחבה, יחסית, מצומצמת.

כאשר מדובר על 100,000 דולר זה כאשר אתה קולט אותו במסגרת קיימת. אם תצטרך לבנות מחדש אני לא בטוח שזה יהיה 100,000 דולר. יש ללכת לתכנון שהוא יהיה רב-תכליתי וקליטה במסגרת הקיימת.

ו. ברבוי:

אני רוצה לענות על כמה דברים שנאמרו פה. אם הידע נחחיל לבדוק ולראות מה לעשות ונקבל החלטה טובה מאד בעוד שנתיים, לדעתי, זה יהיה אחרי הזמן. לא צריך לקבל החלטות טובות אחרי שנתיים. ההחלטה צריכה להיות היום כי אחרי שנתיים לא יהיה צורך בהחלטות האלה כי לא תהיה עלייה. אתה אומר שהרבה מכונים נכשלו, הם נכשלו בצורה כלכלית. אבל לא מדובר על מכון כדי שירוויחו - זה דבר אחר. שנית - הכדור לא בידינו. אני עוד לפני שלוש שנים הלכתי לגולדה מאיר ולכל האנשים שיכולים לעשות משהו בנדון ולא עזר כלום. לכן אי אפשר לומר שהכדור בידינו כי אין לנו כוח לעשות משהו ומישהו צריך לעזור לנו. אחרי שנתיים לא יהיה צורך לדבר על הקמת מכונים ולא על קליטה כי לא יהיה את מי לקלוט.

ד. כהן:

הכדור לא בידינו. מה שאני רואה הוא שי ש תכניות לסוכנות ובכל מיני מקומות אחרים אבל בסוף אין תקנים ואין מקומות. אנחנו עשינו צעד אחד ואת הצעד השני צריכה לעשות הממשלה. תקציב משרד החינוך הוא בידיכם ואתם צריכים להגיד לשר החינוך שזה לא בסדר שבאנו לאוניברסיטת הנגב ומתברר שאין מקומות ואין תקנים.

אני רוצה לומר שהמדענים מהווים תשתית בשביל המדינה. אם לא תהיה לנו אפשרות להתקדם אנחנו נהיה כמו מדינות ערב. לא צריך לחשוב על המדען באופן אישי אלא זה ענין של מקור למדינה. הצרה שלנו היא שעושים תכניות באופן יסודי ואחר כך לא גומרים עד הסוף. לכן אני אומר הכדור בידיכם ולא בידינו.

היו"ר ש. ארבל:

אני רוצה לומר מספר משפטים לקראת מה אנחנו נכוון את הענינים שלנו. הדיון היום היה ממצה אבל עדיין ממשיכים להתלבט ועוד לא הגענו למצב כזה שאנחנו יכולים להגיד מה אנחנו רוצים. אין ספק שנקודה אחת מסתמנת מי צריך לקבל על עצמו את האחריות המרכזית לגבי הנושא הזה. זו משימה קשה, כבדה מבחינה תקציבית ותפעולית. נשאלת השאלה אם הדרך שהלכו בה עד כה היא הדרך הנכונה? - אנחנו מגיעים למסקנה שלא. פזרו את זה למשרדים השונים וכל משרד עושה כטוב בעיניו. אין תכנון מרכזי ועל כן הענין נראה כפי שהוא נראה.

נשאלת השאלה האם את האחריות הזאת צריך להטיל על הממשלה או פה צריכה להיות אחריות משותפת לסוכנות ולממשלה? אינני יודעת אם הממשלה לבדה יכולה לשאת במעמסה הכספית - תחשבו על זה. לפי דעתי, זה צריך להיות משותף לממשלה ולסוכנות היהודית, כי בלי העם היהודי, לא רק מבחינה כספית, לא נוכל לעמוד בזה.

בנוגע למשרד החינוך - כאשר המדינה עמדה במצב קשה מבחינה תקציבית מנין לממן, לא היתה ברירה - האם צריך להוריד מחינוך חובה ולתת תקציב יותר גבוה לאוניברסיטאות? - גם אצלה יש סדר עדיפויות זה היא איננה יכולה ללכת בדרך שאולי היא טובה, אלא לקצץ למעלה ובלבד להבטיח את החינוך בכיתות ח' ו-ט'. לא היתה שום ברירה אחרת לכן איננו יכולים להטיל את המשימה על הממשלה בלבד אלא לשתף בזה גם את הסוכנות היהודית, גם בכל הנוגע לתכנון.

דבר שני - הקצב שהלכנו בו, הן מבחינת המחשבה והן מבחינת התכנון והביצוע איננו יכולים להמשיך בצורה כזאת. מוכרחים לזרז את הקצב בענין הזה. פגרנו הרבה מאד גם בתחום הזה מבחינת התשובה לעלייה מברית-המועצות שעשויה לבוא - ואני מקווה שהיא כך תבוא. אם הנושא של מדענים קשור בסיכויים של עלייה יותר גדולה מברית-המועצות אז עלינו מוטלת החובה לעשות הכל כדי לטכס עצה כיצד ליצור את האפשרויות לקליטתם של אותם מדענים.

אני לא חסידה של השיטה שהעולה צריך להיקלט בדיוק באותה עבודה שלו. אבל צריך להבחין בין מדען ובין עולים אחרים. אי אפשר להגיד למדען תחדול להיות מדען ותהיה סטטיסטיקאי או שתהיה מנהל עבודה במפעל תעשייתי. להסיט את סוג העבודה באותו תחום של המדע - אני את זה עוד יכולה להבין.

היו"ר ש. ארבלי:
כדי שנוכל להיות תכליתיים יותר וכדי לקדם את העניין גם מבחינה מעשית אולי רצוי שנזמין לישיבה הבאה את 8 המדענים הראשיים שעובדים במשרדי הממשלה. נראה מה המשימה שמוטלת עליהם לשנים הבאות.

אי אפשר לפטור את המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח רק בגדר אותם תפקידים שמוטלים עליה אלא היא צריכה לחרוג גם מאותם הדברים הקיימים שהיא מטפלת בהם. היא צריכה לחשוב קצת צאופקים אחרים לגמרי. אולי נזמין את שר הקליטה בעניין הזה, כי הוא יכול מבחינה זו להזעיק את הממשלה. יש החלטה שהאחריות הזאת תועבר למשרד הקליטה ומר הורביץ התמנה ליועץ השר לעניין הזה ומר שנהר מרכז את העניין.

מ. דרובלס: קוברים את העניין הזה.

היו"ר ש. ארבלי:
אנחנו נזמין לישיבה הזאת את יושב-ראש ההסתדרות העולמית, יושב-ראש הסוכנות היהודית כי זו משימה לאומית ממדרגה ראשונה ואנחנו רוצים לדעת מה הם חושבים בכיוון הזה בנושא הזה. תעבירו את הבקשה שלי אליהם ובעוד חודש נוכל לזמן ישיבה ותבואו אלינו עם איזה מחשבה מעשית יותר בתחום הזה. אם יש לכם הצעה אחרת כיצד ניתן לקדם את הנושא, מבחינת הביצוע, התכנון אם כן אני מוכנה לקנות.

הישיבה ננעלה בשעה 11.15